

Pospíšil, Ivo

Dva objevné přístupy

Opera Slavica. 2002, vol. 12, iss. 3, pp. 43-44

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117728>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jmenované kódy nejsou pro poezii tabu a mohou být využívány jako legitimní prvky výstavby básnického textu). Ovšem poučenost strukturalistickými východisky nepostrádá, jak již bylo řečeno, jakobsonovskou metodologickou skepsí vůči poznatelnosti a racionální zpracovatelnosti toho, co činí poezii poezií. Praktická aplikace této metody, přinášející díky autorově důslednosti množství pozoruhodných zjištění, tedy nevede k plnému uspokojení jeho ambice proniknout k podstatě vztahu básnického výrazu a významu. Abychom byli konkrétní: ani dvacetistránková vzorová analýza krátké básně Valentina Beniaka nezbavila autora pochybností o tom, zda morfologicko-strukturální analýza je schopna poskytnout řešení problému interpretace či alespoň vnímání díla jako „komplexní semiotické reality“. Tato morfologicko-strukturální analýza jej zajímá víceméně z hlediska semiotické spoluúčasti na výsledném recepčním účinku.

Naléhavost otázky po metodologickém klíči k určení specifčnosti poezie pociťuje autor tím více, čím je blíže dílům svých současníků, jež jsou charakteristická záměrnou transformací tradičních výrazových kódů poezie. Výsledkem je pocit nejistoty, mířící od otázek nad mírou postižitelnosti vyjadřovacích prostředků poezie k otázkám nad metodami literární vědy jako takové. Žádná exaktní metoda podle autora nezjistí míru poetické hodnoty jakožto klíčový ukazatel kvality básnického textu (a ostatně není schopna nalézt ani samotný klíč k posuzování, zda se vůbec jedná o básnický text či o text jiného druhu, například o reklamu). Právě tato otevřená manifestace nejistoty, doprovázená suverénními interpretačně-analytickými výkony, je sympatická, neboť připomíná, že věda – literární vědu nevyjímaje – je založena na otázkách, nikoli na odpovědích.

Milan Pokorný

Dva objevné přístupy

Hepp U.: Untersuchungen zur Psychostilistik am Beispiel des Briefwechsels Rilke – Cvetaeva – Pasternak. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2000.

Grübel, R. G.: Literaturaxiologie. Zur Theorie und Geschichte des ästhetischen Wertes in slavischen Literaturen. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2001.

Rozsáhlá, vskutku německy důkladné práce Ulricha Heppa mapuje okruh, který se dotýká „černé skříňky“ literární vědy: spojitosti psychiky a stylu. Velmi vhodnou plochou pro to je korespondence, která rozehrává komunikaci v různé šíři a hloubce. O tom, že korespondence Rilka, Cvetajevové a Pasternaka byla pro toto zkoumání vhodným materiálem, netřeba pochybovat. Na počátku autor zkoumá vztah tří autorů a místo korespondence v jejich životě a díle: současně se vyrovnává s odbornou literaturou. V druhé kapitole tak definuje psychostylistiku jako obor literární teorie, píše o jedinci a jazyce, sémiotice, psychoanalýze a literární formě a usouvztazuje rétoriku, stylistiku, literaturu a psychologii. V třetí kapitole zkoumá dopis jako literární artefakt a ve čtvrté analyzuje tzv. makrostyly v kontextu žánrového stylu a korespondenci z komunikativního a časoprostorového aspektu. Další pasáže se týkají sociální a psychologické

komunikace a jejích součástí, včetně komplementarity, erotiky a tělesné přitažlivosti. Poté následuje analýza mikrostylu (délka vět, figury, opakování, konstrukce vět) stereotypně v dopisech M. Cvetajevové B. Pasternakovi, R. M. Rilka M. Cvetajevové, M. Cvetajevové R. M. Rilka atd. Originální je hned další rozbor zvukové stylistiky a psychoanalýza mikrostylu, stejně jako spojitost s Goethovou Korespondencí s jedním dítětem jako pretextem. Jde zjevně o pečlivou, detailní práci, která se prázdny prostor mezi minuciózností epistulárního artefaktu s jeho sociálními a psychologickými prameny snaží překlenout pojmy makrostyl a mikrostyl, pretext a intertext, ale zjevně i tu chybí nějaké jednodušší a vystižnější ukotvení, které by v jednom gestu prozření nahlédlo celou problematiku z nečekaného a objeveného zorného úhlu. Nicméně i ono únavné shromažďování faktů a třídění a srovnávání znamená značný posun.

Grübelova práce je svým materiálem také slavistická; opírá se výchozí koncepcí Michaila Bachtina, Jana Mukařovského a Romana Ingardena – někam však z této „svaté trojice“ vypadli další – včetně Reného Wellka. Ingardenu postupuje diachronně a zkoumá pak teleologii a tzv. vnější a vnitřní uměleckou hodnotu. Jádrem jeho výkladu je axiologie prostoru v próze, axiologie v mytizaci a remytizaci, axiologie staré východoslovanské etikety, literatury 18. a 19. století, v níž zkoumá metafrázi, parafrázi a variaci v hodnotovém poli, mj. u Simeona Polockého, Alexandra Puškina, také u Mariny Cvetajevové a Borise Pasternaka, ale především různé způsoby reaxiologizace, hodnotových posunů až ke Gogolově grotesce a Chlebnikovově *Zangezi* – dílo překvapivě končí analýzou Müllеровy dramatizace románu A. Beka *Volokolamskoje šosse* (*Za námi Moskva*). Grübel ukazuje ruskou literaturu a její evoluci jako permanentní úsilí o hodnotu, o její transformaci, jako hru s hodnotou a na hodnotu až k samotné hraně vnímatelnosti. Je to komplexní pohled ze zorného úhlu, který by měl být běžný, ale jenž se ukázal až překvapivě nekonvenční.

Ivo Pospíšil

Viktora, V.: Záblesky renesance. K projevům renesance v české literatuře se zřetelem k plzeňskému prostředí. Západočeská univerzita v Plzni 2002, 99 s.

Nápaditě nazval plzeňský literární vědec svou studii *Záblesky renesance*. Už dlouho se uvažuje o tom, zda vůbec existovala česká literární renesance, tzn. zda byla u nás renesanční beletrie. Zcela určitě byly ony „záblesky“, víc toho však sotva najdeme. A je Viktorovou zásluhou, že upozornil na úlohu Plzně v tomto ohledu, neboť dosud se uváděly hlavně Praha a Olomouc.

Viktora velmi poučeně probírá ty literární památky, které je nějakým způsobem možné uvést do souvislosti s renesancí. Po zásluze zdůrazňuje úlohu plzeňských *Frantových práv* a poukazuje na latinskou tvorbu západočeských literátů. Výsledky, k nimž Viktora dospěl, obohatí a zpřesní naše znalosti o českém písemnictví od 15. do 17. století. Pro komparatisty (a zejména pro slavisty) vyvstává při četbě Viktorovy knihy několik otázek. Především bychom rádi věděli, jaké paralely (a rozdíly) jsou mezi plzeňským literárním životem a písemnictvím Norimberku, s nímž byla Plzeň ve velmi těs-